

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

**ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ**
(рекомендаційний бібліографічний список)

Упорядник
Самчук Л. І.,
завідувач відділу наукової
інформаційно-
бібліографічної діяльності

Інклюзивна освіта спонукає школу забезпечувати всі необхідні умови для того, щоб кожна дитина мала змогу здобувати корисні й вагомні знання.

Мері Фолвей і Крістін Дживнер
(Mary A. Falvey, Christine C. Givner (1995).
Inclusive and Heterogeneous Schooling:
Assessment, Curriculum, and Instruction, 427 p.)

Процеси європейської інтеграції зумовлюють нові вимоги до системи освіти, зокрема забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами, їх реабілітації та інтеграції в соціум на основі розвитку різноманітних організаційних форм і моделей інклюзивного навчання.

Уперше інклюзія підтримана Всесвітньою декларацією прав людини в 1948 р. і знаходить відображення у всіх міжнародних документах у сфері освіти. У різних країнах світу галузь інклюзивної освіти існує вже не один десяток років, вона стала світовою тенденцією, яка певною мірою віддзеркалює цивілізаційний рівень суспільства тієї чи іншої держави. Серед країн із найбільш досконалим і розвинутим законодавством у галузі інклюзивної освіти найчастіше називають Канаду, Кіпр, Данію, ЮАР, Іспанію, Бельгію, Швецію, Велику Британію, США.

В Україні рух зі створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі активізувався в 90-х роках ХХ ст. і був ініційований батьками таких дітей та недержавними організаціями. З 1996 р. всеукраїнська благодійна організація Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» реалізує програму «Інклюзивна освіта». У 2001 р. Міністерство освіти і науки України, Інститут спеціальної педагогіки

Національної академії педагогічних наук України та Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» започаткували науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах», мета якого є розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей у соціальне середовище з урахуванням їх типологічних та індивідуальних особливостей.

Остаточно інклюзивна освіта стала підтримуватись законодавчою базою України з 2010 р., коли було розроблено і затверджено низку нормативно-правових актів. Зокрема, у 2010 р. до Закону України «Про загальну середню освіту» внесено зміни, згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади мали можливість повноправно створювати спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими потребами. У 2011 р. Кабінет Міністрів України затвердив Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, а в 2013 р. – Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Міністерством освіти і науки України затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти (2011 р.), Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (2010 р.), Порядок комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах (2015 р.), Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах (2016 р.) тощо. Нині інклюзивне навчання поширюється у всіх регіонах України.

Зважаючи на актуальність проблеми, фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список «Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи впровадження», що складається з двох розділів:

1. Розвиток інклюзивної освіти в Україні.
2. Провідні тенденції розвитку інклюзивної освіти: зарубіжний досвід.

Список має наскрізну нумерацію. У межах розділів документи розміщено за абеткою авторів і назв. Бібліографічні описи супроводжуються анотаціями. Використовується система гіперпосилань на електронні версії документів. Хронологічні рамки дібраного матеріалу: 2012–2016 рр.

Бібліографічний список розрахований на науковців, викладачів вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації, вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, педагогічних працівників дошкільних і позашкільних навчальних закладів, здобувачів освіти та всіх, кого цікавлять питання розвитку інклюзивної освіти.

1. РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

1. Нормативно-правова база з освіти дітей з особливими потребами [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки: [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html> (дата звернення: 7.10.16). – Назва з екрана.

2. **Андрійчук, Н. М.** Інклюзивна освіта в сучасній гуманітарній науці: понятійно-категоріальний апарат / Андрійчук Н. М. // Наук. часопис Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Серія 16, Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики / МОН України. – Київ, 2016. – Вип. 26. – С. 3–7. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2016_26_3 (дата звернення: 7.09.16).

У статті розглядається проблема розвитку основної термінології, що використовується у сучасній гуманітарній науці як така, яка демонструє основні поняття інклюзивної освіти. Автором проаналізовано англійські відповідники терміна «інвалід». З'ясовано, що ці терміни англійського походження нещодавно увійшли в українську мову як запозичені й повністю зберегли свій зміст. Моніторинг сайтів громадських організацій, які застосовують таку термінологію, показав, що термін «інвалід» ними використовується найчастіше, хоча й вважається широким загалом неpolitкоректним.

3. **Ашиток, Н.** Проблеми інклюзивної освіти в Україні / Надія Ашиток // Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»: зб. наук. пр. Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка / МОН України, Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2015. – Вип. 1/33. – С. 4–11. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1\(33\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1(33)_3) (дата звернення: 7.09.16).

У статті пропонується визначення інклюзивної освіти, наводиться історія її виникнення та реалізації ідей спільного навчання дітей з різними освітніми потребами в Європі. Також аналізуються важливі на сьогоднішній день завдання, необхідні для реалізації інклюзивної освіти людей з особливими освітніми потребами в Україні. Зазначено, що стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно до сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів, вимог переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стабільний рух і розвиток України в XXI ст., інтегрування національної системи освіти до європейського і світового освітнього простору. Сприяття реалізації цієї стратегії має належним чином організована і запроваджена у практику інклюзивна освіта, яка в Україні повинна співіснувати із загальною і спеціальною.

4. **Бобир, В.** Інклюзія: реальні кроки в наявних умовах : з досвіду роботи районної творчої групи / Валентина Бобир, Олена Іванюк // Дошк. виховання. – 2016. – № 2. – С. 16–19.

Висвітлено досвід роботи районного науково-методичного центру управління освіти, молоді та спорту Святошинської районної в м. Києві державної адміністрації щодо впровадження інклюзії в дошкільних навчальних закладах району та подано зразки оформлення документації: наказ «Про створення творчої групи «Консультативно-педагогічна творча група з підтримки інклюзії», перспективний план роботи Консультативно-педагогічної творчої групи з підтримки інклюзії в ДНЗ та НВК «ДНЗ–ЗНЗ»

Святошинського району м. Києва на 2015/2016 н. р., орієнтовний плани проведення Тижня інклюзії в ДНЗ.

5. **Бобрицька В. І.** Актуальні проблеми інклюзивної освіти в Україні / В. І. Бобрицька // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Благодійн. фонд ім. А. Макаренка. – Київ, 2015. – Вип. 5/6. – С. 7–11. – Бібліогр.: 9 назв.

У статті узагальнено інформаційні джерела та параметри емпіричного дослідження з питань інклюзивної освіти в Україні, виокремлено актуальні проблеми в цій сфері, що потребують розв'язання з урахуванням сучасних запитів суспільства.

6. **Бойко, В. О.** Інклюзивна освіта: до питання визначення поняття та особливостей її запровадження / Бойко В. О. // Наук. зап. [Ніжин. держ. ун-ту ім. М. Гоголя]. Серія: Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 4. – С. 7–10. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2012_4_3 (дата звернення: 10.03.16).

У статті розглянуто сутність та особливості інклюзивної освіти. Аналізуються категорії соціальної педагогіки: «інклюзивна освіта», «інклюзія», «інклюзивне суспільство» та «інклюзивне виховання». Запропоновано авторське визначення терміна «інклюзивне виховання».

7. **Величко, Д. В.** Впровадження інклюзивної освіти в Україні / Величко Д. В. // Вісн. Чернігів. нац. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2015. – Вип. 125. – С. 46–49. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_125_14 (дата звернення: 7.09.16).

У статті проаналізовано процес впровадження інклюзивної освіти в Україні. Зазначено, що питання освіти дітей з особливими потребами в Україні регулюються законодавством про інвалідів, нормативними документами в цій сфері та міжнародними угодами з питань прав інвалідів. Зроблено акцент на важливості Концепції розвитку інклюзивної освіти для реалізації державної політики щодо впровадження інклюзивної освіти в Україні.

8. **Волкова, Л. С.** Теоретичні аспекти реалізації інклюзивного навчання / Л. С. Волкова // Дитина з особливими потребами. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка. – 2015. – № 11. – С. 3–4.

У статті подано визначення терміна «інклюзивна освіта», окреслено принципи інклюзії, інклюзивної школи, переваги інклюзивного навчання.

9. **Демченко, І. І.** Підготовка вчителя до роботи в інклюзивній початковій школі : монографія / Демченко Ірина Іванівна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань : Жовтий О. О., 2015. – 500 с. – Бібліогр.: с. 380–445.

Розроблено та науково обґрунтовано концепцію підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах

інклюзивної освіти, яка охоплює три взаємопов'язані концепти - методологічний, теоретичний і методичний. У дослідженні схарактеризовано сутність та структуру готовності майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти, що містить місіонерський, компетентнісний, саморегулятивний компоненти готовності з відповідними критеріями і показниками.

10. **Дутковська, Р. В.** Місце інклюзивного та індивідуального навчання в системі освіти / Р. В. Дутковська // Зб. наук. пр. молодих вчених Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2016. – Вип. 7. – С. 29–30. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті описано головні особливості інклюзивної та індивідуальної форм навчання, подано порівняльну характеристику між ними та з'ясовано подібність і відмінність цих форм. Визначено необхідність інклюзивного та індивідуального навчання в системі освіти.

11. **Задворнова, О. М.** Сучасний підхід до організації інклюзивного навчання дітей з порушенням слуху / О. М. Задворнова // Логопед. – 2016. – № 7. – С. 15–19 : табл.

Висвітлено питання специфіки організаційної роботи інклюзивного навчання. Окреслено основні підходи до надання освіти дітям з обмеженими можливостями здоров'я.

12. **Замашкіна, О. Д.** Ретроспектива проблеми інклюзивної освіти в Україні / О. Д. Замашкіна // Наук. вісн. Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-ту : зб. наук. пр. / Ізмаїл. держ. гуманітар. ун-т. – Ізмаїл, 2013. – Вип. 32. – С. 61–65. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvidgu_2013_32_14 (дата звернення: 7.09.16).

Схарактеризовано основні віхи зародження, становлення й розвитку інклюзивного навчання в Україні.

13. **Засенко, В.** «Особливі» діти: освіта і супровід / В'ячеслав Засенко // Світогляд. – 2015. – № 4. – С. 12–15 : фот.

Проаналізовано процес впровадження інклюзивного навчання в Україні. Окреслено здобутки в спеціальній освіті, зокрема розроблення нового змісту навчання й виховання типових категорій дітей з особливими потребами дошкільного віку, розглянуто особливості підготовки кадрів для спеціальних дошкільних закладів.

14. **Зелінська, Н. С.** Співпраця зі стейкхолдерами – шлях до удосконалення впровадження інклюзивної освіти в навчальний заклад / Зелінська Н. С. // Вісн. Черкас. ун-ту. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – № 36. – С. 14–20. – Бібліогр.: 7 назв.

Відображено проблеми впровадження інклюзивної освіти в навчальний заклад. Аналіз стейкхолдерів на основі практик соціально відповідальних

компаній може стати одним із методів роз'язання проблем впровадження інклюзивної освіти в навчальний заклад, незалежно від форм власності.

15. **Інклюзивна освіта як соціально-педагогічний феномен** : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка, Наук. б-ка ; [уклад.: Железняк І. О., Косенко О. О., Чайка Н. А.]. – Суми : [СумДПУ], 2013. – 208 с. – Текст покажчика доступний в Інтернеті: http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/bibliografichni_pokazhchyky/2013/3.pdf (дата звернення: 2.09.16).

Науково-допоміжний бібліографічний посібник висвітлює технології, методи, методика, засоби і форми інклюзивної освіти. Представлено видання з питань дефектології, сурдопедагогіки, логопедії, тифлопедагогіки, олігофренопедагогіки та інтеграції спеціальної і загальної освіти, розвитку та соціалізації осіб з обмеженими можливостями.

16. **Інклюзивне навчання** : досвід упровадження / [авт. кол.: Інна Луценко та ін. ; упоряд. Алла Колупаєва]. – Київ : Шк. світ, 2015. – 197 с. : іл. – (Б-ка «Шкільного світу» : заснована у 2003 р.).

Узагальнено проблему інклюзивного навчання, подано законодавчу базу для інклюзивного навчання в загальноосвітніх закладах України, розкрито досвід зарубіжних країн та представлено розробки вітчизняних авторів. Вміщено зразки уроків у школі з інклюзивним навчанням, методика складання індивідуальної програми розвитку дитини з особливими потребами, діагностичні матеріали для учнів, батьків тощо.

17. **Інклюзивне навчання: організаційне, змістове та методичне забезпечення** : навч. метод. посіб. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; [кол. авт.: С. П. Миронова, Н. І. Коваль, О. А. Лемех та ін.]. – Кам'янець-Подільський, 2015. – 236 с.

Висвітлено організаційні та соціально-психологічні засади інклюзивного навчання, розглянуто особливості методичного забезпечення навчання й виховання учнів з вадами психофізичного розвитку в інклюзивних закладах, запропоновано зразки ділової документації корекційних педагогів.

18. **Інклюзивна освіта: основні положення** [Електронний ресурс] // Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: http://www.ussf.kiev.ua/ie_inclusive_education/ (дата звернення: 31.08.16).

19. **Кайдалова, Г. П.** Досвід зарубіжних країн у запровадженні інклюзивного навчання в Україні / Г. П. Кайдалова // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2015. – № 6. – С. 108–116. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/naukovi_vydannya_universytetu/pedagogichni_nauky/6,15.pdf (дата звернення: 9.09.16).

На основі аналізу літературних джерел досліджено стан упровадження інклюзивного навчання в Україні, визначено проблеми щодо

надання інклюзивних освітніх послуг. Зроблено порівняльний аналіз використання інклюзивного навчання на прикладі зарубіжних країн.

20. **Кобилянська, Л. І.** Використання європейського досвіду у підготовці соціальних гувернерів у ВНЗ до упровадження інклюзивної освіти в Україні / Кобилянська Л. І. // Соц. робота в Україні: теорія і практика. – 2013. – № 1/2. – С. 194–203. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/srutip_2013_1-2_25 (дата звернення: 31.08.16).

Розглянуто діяльність соціального гувернера щодо надання освітніх послуг дітям з особливими потребами. Автор обґрунтовує необхідність спеціальної теоретико-практичної підготовки майбутніх гувернерів у вузі до реалізації завдань інклюзивного навчання дітей з функціональними обмеженнями.

21. **Козельська, А.** Інклюзія по-українськи [Електронний ресурс] / Анастасія Козельська // Освітній портал «Педагогічна преса». – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/114806-inklyuziya-po-ukrayinsky.html> (дата звернення: 31.08.16). – Назва з екрана.

22. **Колупаєва, А.** Інклюзивна освіта як модель соціального устрою / Алла Колупаєва // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2014. – № 2. – С. 7–18. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2014_2_3 (дата звернення: 31.08.16).

Автор статті визначає методологічні й законодавчо-нормативні засади інклюзивної освіти. Розкрито генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи інклюзивної освіти як моделі соціального устрою.

23. **Колупаєва, А. А.** Трансформаційно-інклюзивні процеси як основа реформування освіти осіб з особливими потребами / А. А. Колупаєва // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : наук. метод. зб. / НАПН України, Ін-т спец. педагогіки, ГО «Асоціація фахівців спеціальної та інклюзивної освіти». – Київ, 2014. – Вип. 5. – С. 212–219. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2014_5_26 (дата звернення: 31.08.16).

У статті виставлено трансформаційну стратегію сучасної освітньої політики – інклюзивну освіту – як найбільш значущий інноваційний рух в освіті ХХ століття. Зазначено, що на сучасному етапі ідея інклюзії набуває адекватних обрисів і перетворюється на основоположну категорію дидактики. Впровадження інклюзивної освіти є складною, неоднозначною проблемою, що потребує глибокого розгляду та розробки нормативно-правових, психолого-педагогічних, програмно-змістових, соціально-психологічних засад.

24. **Кольченко К. О.** Концептуальні підходи до впровадження інклюзивної освіти у вищих навчальних закладах / К. О. Кольченко, Г. Ф. Нікуліна // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. / Відкритий міжнар. ун-т розвитку

людини «Україна» [та ін.]. – Київ, 2013. – № 10. – С. 12–21. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2013_10_3 (дата звернення: 31.08.16).

Розглянуто концептуальні підходи Університету «Україна» до формування інклюзивного освітнього середовища вищої школи, що реалізуються в процесі розбудови першого в Україні університету інклюзивного типу. Визначено коло питань, пов'язаних з нормативно-правовим, навчально-методичним та організаційно-кадровим забезпеченням вищої школи, які потребують розв'язання для реалізації інклюзивної освіти. Впровадження розробленої концепції інклюзивної вищої освіти сприятиме розвитку системи вищої освіти України.

25. **Конопацька, О. С.** Проблеми навчання й виховання учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії / О. С. Конопацька // Пед. Житомирщина. – 2016. – № 3. – С. 22–29. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=158 (дата звернення: 23.09.16).

Окреслено проблеми організації навчально-виховного процесу - недостатня матеріально-технічна база сучасних шкіл, невідповідність облаштування класу вимогам перебування в ньому дітей з особливими освітніми потребами. Запропоновано методи ефективної реалізації інклюзивної освіти, зокрема особистісно зорієнтоване спрямування навчально-виховного процесу.

26. **Кузава, І.** Актуальні проблеми навчання та виховання дітей в інклюзивному освітньому середовищі / Ірина Кузава // Пед. часопис Волині. – 2016. – № 1. – С. 97–102. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2016_1_20 (дата звернення: 7.09.16).

Здійснено аналіз актуальних проблем навчання та виховання дітей в інклюзивному освітньому середовищі. Розкрито сутність і зміст понять «інклюзія» та «інтеграція», які в сучасних дослідженнях мають синонімічну змістову наповненість, що не завжди відповідає термінологічній. Визначено та проаналізовано основні відмінності інклюзивної освіти від інтегрованої. Обґрунтовано важливі чинники ефективної реалізації інклюзивної освіти, зокрема позитивне ставлення до спільної взаємодії вихованців із різним рівнем психофізичного розвитку педагогічних та управлінських кадрів, батьків тощо.

27. **Лагодюк, В. Ю.** Організаційно-педагогічні умови інтеграції дітей із особливими потребами в загальноосвітній простір / В. Ю. Лагодюк // Управління шк. – 2016. – № 1/3. – С. 30–40 : табл.

У статті розглянуто нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання та загальні засади організації інклюзивного навчання.

28. **Левченко, Л. С.** Розвиток інклюзивної освіти в Україні / Л. С. Левченко // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2015. –

№ 3. – С. 27–36. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_3_6 (дата звернення: 7.09.16).

Теоретично узагальнено стан розвитку системи інклюзивної освіти в Україні. Розглянуто умови й можливості вибору навчального закладу та навчальної програми з урахуванням особливостей дитини, здійснення стимулювання дітей у різних сферах діяльності, забезпечення їх соціального педагогічного захисту. Визначено два шляхи розв'язання проблеми навчання дітей із порушеннями розвитку: перший передбачає створення окремих груп, другий - організацію навчання за індивідуальним планом загальної маси однолітків.

29. **Луценко, І.** Організаційні та нормативно-правові аспекти діяльності різнопрофільних фахівців в інклюзивному навчальному закладі / Інна Луценко // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2015. – № 2. – С. 35–44. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2015_2_7 (дата звернення: 31.08.16).

Визначено актуальність проблеми інклюзивної освіти, яка пов'язана, насамперед, із суперечністю між сучасними суспільними змінами, інноваційними процесами у сфері освіти та їх державно-управлінським забезпеченням. Обґрунтовано, що ефективність інклюзивного навчання залежить від багатьох умов, і в першу чергу – від залучення необхідних різнопрофільних фахівців із метою вироблення загальної стратегії навчання дитини за умов інклюзивного навчання та забезпечення необхідної корекційно-розвивальної складової цього процесу.

30. **Матвеева, Н.** Реалізація інклюзивної моделі освіти в Україні: проблеми і перспективи / Наталія Матвеева // Гірська шк. Укр. Карпат. – 2015. – № 12/13. – С. 102–104. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2015_12-13_43 (дата звернення: 31.08.16).

У статті розкрито суть інклюзивної освіти, її мету, основні завдання та складові. Автор виокремлює низку проблем, що виникають у процесі навчання та виховання дітей з особливими потребами, та можливості їх розв'язання в сучасній школі.

31. **Миськів, Л. І.** Медична та інтеграційна моделі освіти на шляху до становлення інклюзивного освітнього середовища / Леся Ігорівна Миськів // Наше право. – 2013. – № 11. – С. 31–35. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_11_7 (дата звернення: 31.08.16).

Проведено порівняльний аналіз медичної та інтегрованої моделей освітніх систем для осіб з обмеженими можливостями. Визначено роль цих двох моделей у становленні інклюзивної системи освіти.

32. **Миськів, Л. І.** Органи виконавчої влади як суб'єкти реалізації інклюзивної освіти в Україні / Миськів Л. І. // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право : наук. пр. Нац. авіац. ун-ту / Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2013. –

№ 4. – С. 57–61. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Np nau_2013_4_13

Розглянуто повноваження центральних органів виконавчої влади України у сфері реалізації інклюзивної освіти. Розкрито повноваження Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства соціальної політики України та місцевих державних адміністрацій в організації інклюзивної освіти.

33. **Поліхроніді, А. Г.** Створення інклюзивного освітнього середовища в сучасних навчальних закладах / Аглая Григорівна Поліхроніді // Наука і освіта. – 2016. – № 6. – С. 82–85. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: <https://drive.google.com/file/d/0B71N9BNNMs90Q3VLUjRiaEdoOGM/view> (дата звернення: 20.09.16).

Розкрито сутність та специфіку інклюзивного освітнього середовища, створення якого передбачено концепцією інклюзивної освіти. Розглянуто структурні компоненти інклюзивного освітнього середовища, можливі проблеми у його створенні та критерії аналізу.

34. **Проценко, О.** Умови забезпечення якості інклюзивної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі / Олена Проценко // Молодь і ринок. – 2015. – № 11. – С. 111–115. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_11_25 (дата звернення: 31.08.16).

Розкрито зміст інклюзивної освіти у загальноосвітньому навчальному закладі, виявлено витоки становлення інклюзивної освіти за кордоном та в Україні. Схарактеризовано основні організаційно-педагогічні умови забезпечення якості інклюзивної освіти в загальноосвітньому навчальному закладі.

35. **Ржевська, Н.** Інтеграція або інклюзія: модель побудови освітнього процесу для здобувачів вищої освіти з особливими потребами / Наталія Ржевська // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: зб. наук. пр. Педагогіка. Психологія. Філософія / МОН України. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 36. – С. 118–128 : табл. – Бібліогр.: с. 127–128. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdp u_2015_36_16 (дата звернення: 31.08.16).

У статті проаналізовано інтеграційні та інклюзивні підходи до організації освітнього процесу, розглянуто особливості цих підходів, досліджено оптимальні інституційні структури щодо організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах.

36. **Садова, І** Проблеми та перспективи впровадження інклюзивної освіти в Україні / Ірина Садова // Молодь і ринок. – 2015. – № 9. – С. 77–81. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_9_18 (дата звернення: 31.08.16).

Досліджено результати, проблеми та перспективи впровадження інклюзивної освіти в Україні. Обґрунтовано концептуальні положення та основні принципи інклюзивного навчання дітей з психофізичними порушеннями, що ґрунтується на принципі рівних прав і можливостей у системі національної освіти.

37. **Сварник, М.** Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації / Микола Сварник. – Київ, 2013. – 14 с.

Розглянуто експертну оцінку ситуації із впровадження інклюзивної моделі освіти в Україні, що проведена на замовлення Міжнародного фонду «Відродження».

38. **Сітовська, Т. М.** Організаційні та методичні аспекти корекційно-розвиткової роботи в інклюзивному навчанні / Т. М. Сітовська // Пед. пошук. – 2015. – № 4. – С. 51–53. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2015_4_15 (дата звернення: 7.09.16).

У статті обґрунтовано, що корекційно-розвиткова робота повинна мати комплексний характер і в кінцевому підсумку сприяти виправленню вад розвитку дитини та успішної її адаптації в соціумі. Ефективність такої роботи значною мірою залежить не лише від знань, умінь і бажання окремих педагогів допомогти дитині з проблемами у розвитку, а й від того, наскільки правильною буде обрано модель організаційної допомоги кожній конкретній дитині з особливими освітніми потребами на базі загальноосвітнього навчального закладу.

39. **Стадник, В. В.** Інституційні передумови і перспективи реалізації концепції інклюзивної освіти в Україні / В. В. Стадник, Г. О. Соколюк // Вісн. Хмельниць. нац. ун-ту. Економічні науки. – 2015. – № 4, т. 2. – С. 169–173. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_4\(2\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_4(2)_35) (дата звернення: 7.09.16).

Проаналізовано еволюцію і особливості інституційного середовища в Україні, виділено ті його елементи, які зумовлюють проблеми розвитку педагогіки різноманітності і показано можливі шляхи подолання цих проблем через розбудову відповідних інституцій.

40. **Стецюра, Т. П.** Правові засади державного управління інклюзивною освітою в Україні / Т. П. Стецюра // Ефективність державного управління : зб. наук. пр. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – Львів, 2012. – Вип. 30. – С. 316–324. – Бібліогр.: 33 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_30_41 (дата звернення: 7.09.16).

Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні.

41. **Сучасні проблеми навчання, виховання та інклюзії людей з особливими потребами в загальноосвітній простір** // Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у

світлі реалізації конвенції ООН про права інвалідів : тези доп. XV наук.-практ. конф. (м. Київ, 18–19 листоп. 2015 р.) / Ін-т спец. педагогіки НАПН України. – Київ, 2015. – С. 4–82. – Текст доступний в Інтернеті: http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2015/Tezi_Act_prob1_15.pdf (дата звернення: 31.08.16).

У тезах доповідей секції I «Сучасні проблеми навчання, виховання та інклюзії людей з особливими потребами в загальноосвітній простір», яка відбулася в рамках XV науково-практичної конференції «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі у світлі реалізації конвенції ООН про права інвалідів», відображено широке коло нагальних проблем, пов'язаних з питаннями організації та методів навчання студентів в умовах інклюзії, формування та реалізації інклюзивної політики в сфері освіти.

42. **Тамм, А. Є.** Інклюзивна освіта як предмет наукових досліджень в сучасній Україні / А. Є. Тамм, Т. П. Стецюра // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2012. – № 1. – С. 78–86. – Бібліогр.: 34 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2012_1_12 (дата звернення: 31.08.16).

Розглянуто визначення понять «інклюзивне навчання», «інклюзивний навчальний заклад», «інклюзивна освіта», «механізми державного управління», запропоновані вітчизняними та зарубіжними науковцями. Акцентовано увагу на недостатній розробленості проблематики комплексного механізму державного управління інклюзивною освітою.

43. **Холодій, О. М.** Організація інклюзивного та інтегрованого навчання дітей з особливими потребами / О. М. Холодій // Пед. вісн. – Черкаси, 2015. – № 3. – С. 21–25. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://oipop.ed-sp.net/public/pg_magazine/pdf/pv_3_2015.pdf (дата звернення: 31.08.16).

Розглянуто питання щодо ефективного інтегрування дітей з психофізичними порушеннями. Автор зазначає, що це можливо лише в умовах ліквідації розмежування спеціальних і загальноосвітніх навчальних закладів, налагодження дієвої співпраці між ними.

44. **Чайковський, М. Є.** Особливості впровадження інклюзії у вищому навчальному закладі : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Чайковський М. Є. ; Хмельниц. ін-т соц. технологій Відкритого міжнар. ун-ту розвитку людини «Україна». – Хмельницький : Ун-т «Україна», 2015. – 151 с. – Бібліогр.: с. 138–146.

Розкрито особливості впровадження інклюзії у вищому навчальному закладі. Висвітлено ознаки універсальної доступності навчального закладу. Акцентовано увагу на роботі із молоддю з особливими потребами. Розглянуто питання щодо практики впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання в Університеті «Україна».

45. **Чайковський, М.** Створення інклюзивного освітнього простору ВНЗ як концептуальна основа технології соціально-педагогічної роботи з молоддю з особливими потребами / Михайло Чайковський // Особлива дитина: навчання і виховання. – 2015. – № 4. – С. 43–51.

Розглянуто питання щодо створення інклюзивного освітнього простору для студентів з особливими освітніми потребами, які навчаються у вищому навчальному закладі.

2. ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

46. **Балыкова, А. В.** Развитие инклюзивного образования за рубежом [Электронный ресурс] / Балыкова А. В., Истомина И. А. // VII Международная студенческая электронная научная конференция «Студенческий научный форум» – 2015 / Рос. акад. естествознания. – Текст дан. – Москва, 2015. – Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru/2015/pdf/13341.pdf> (дата обращения: 2.09.16). – Загл. с экрана.

Висвітлено шляхи розвитку інклюзивного навчання в США та Європі, зокрема в Швеції, Англії, Італії, Угорщині. Розглянуто переваги інклюзії для дітей-інвалідів. Зроблено висновок, що характер розвитку інклюзивної освіти безпосередньо залежить від соціально-економічних умов, освітніх традицій і є специфічним для кожної країни.

47. **Гарашук, К. В.** Британський досвід диверсифікації типів середньої школи на засадах поєднання начал ринково орієнтованої та соціально інклюзивної освіти / К. В. Гарашук // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. – 2013. – № 5. – С. 3–11. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_5_3 (дата звернення: 31.08.16).

Висвітлено теоретичні засади та результати реалізації структурних реформ у системі загальної середньої освіти сучасної Великої Британії. Розглянуто основні характеристики неолейбористської освітньої політики, виявлено змістові та процесуальні особливості діяльності нових типів (спеціалізовані школи, міські академії, школи-маяки, зони освітньої дії) загальноосвітньої середньої школи сучасної Великої Британії, створених у процесі диверсифікації освітньої системи. Схарактеризовано суттєві структурні перетворення на всіх рівнях функціонування системи загальної середньої освіти Великої Британії (Англії).

48. **Давиденко, Г. В.** Правові основи інтегрованого навчання у Французькій Республіці / Давиденко Г. В. // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. пр. / Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», Ін-т вищ. освіти НАПН України, Ін-т спец. пед. НАПН України. – Київ, 2015. – № 12. – С. 26–35. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2015_12_4 (дата звернення: 2.09.16).

Здійснено ретроспективний аналіз основних етапів розвитку нормативно-правової бази інклюзивної освіти у Французькій Республіці. Досліджено розвиток законодавчого забезпечення та сучасний стан «включеної» освіти для інвалідів. Особливу увагу приділено історії становлення у Франції інтегрованого навчання, його реформуванню на сучасному етапі розвитку освіти. Розглянуто впровадження інтегративних тенденцій на рівні вищої школи. Зазначено, що законодавче забезпечення інклюзії у Франції має давню історію й сягає Декларації Конвента про права людини 1793 р. Наголошено на тому, що у ХІХ ст. Франція була лідером сурдопедагогіки в Європі, проте законотворчість у цій сфері призупинено. На сучасному етапі юридичний аспект інклюзивного навчання у Франції пов'язаний з контролюючими функціями держави та широкими повноваженнями місцевих департаментів.

49. **Давиденко, Г. В.** Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Давиденко Ганна Віталіївна; Нац. авіац. ун-т. – Київ, 2015. – 40 с. – Бібліогр.: с. 33–37. – Текст автореферату доступний в Інтернеті: http://www.vmurol.com.ua/upload/Istoriya%20i%20zdobutki_Osobisti%20zdobutki/Disertatsii/Doc/Davidenko_17.11.2015_avtoref.pdf (дата звернення: 2.09.16).

Уперше досліджено систему вищої інклюзивної освіти країн Європейського Союзу: напрями, підходи, методи і прийоми, адміністративні, юридичні, ментальні, традиційні аспекти та умови їх запровадження на національному освітньому просторі.

Розглянуто концептуальні засади і методіку організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах освітніх систем країн Європейського Союзу. Здійснено практичну проєкцію елементів європейської моделі вищої інклюзивної освіти на базі Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Зокрема доведено, що в межах економічно та юридично окреслених українським законодавством форм і методів надання вищої освіти молоді з особливими освітніми потребами є можливим впровадження елементів європейської моделі інклюзивної освіти за принципом імплементації «знизу – догори».

50. **Левандовська-Кідонь, Т.** Інклюзивна освіта в польській системі освіти: аналіз і роздуми / Тереса Левандовська-Кідонь, Барбара Скалбаня // Людинознавчі студії : зб. наук. пр. Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Серія: Педагогіка / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2016. – Вип. 2/34. – С. 144–154. – Бібліогр.: 43 назви. – Текст пол. – Текст статті – доступний в Інтернеті: http://ddpu.drohobych.net/pedagogics/wp-content/uploads/2016/06/2016_2_17.pdf (дата звернення: 29.09.16).

Висвітлено проблему інклюзивної освіти учнів з особливими освітніми потребами з урахуванням багаторічного досвіду вчителів. Проблема залишається суперечливою, є частиною міждисциплінарного дискурсу про найважливіші аспекти освіти. Автори статті розглянули інклюзивну освіту

з акцентом на окремих аспектах, таких як, ставлення вчителя до інвалідності, підготовка вчителів і шкіл до роботи з учнями з обмеженими можливостями і результати такого навчання. За результатами окремих досліджень польських науковців зроблено висновок про необхідність змін у цій предметній галузі.

51. **Миськів, Л. І.** Принципи, завдання та функції інклюзивної освіти як світової моделі соціалізації осіб з обмеженими можливостями / Миськів Леся Ігорівна // Європейські перспективи = European perspective. – 2013. – № 10. – С. 66–70. – Бібліогр.: 19 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpre_2013_10_12 (дата звернення: 31.08.16).

Розкрито періоди соціалізації осіб з обмеженими можливостями в контексті реалізації права на освіту. Аналізуючи міжнародні нормативно-правові акти, автор визначає принципи, завдання і функції інклюзивної освіти.

52. **Мігалуш, А. О.** Світові стратегії інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами: соціально-історичний аспект // Вісн. Нац. техн. ун-ту України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т України «КПІ». – Київ, 2013. – № 1. – С. 75–80. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_1_14 (дата звернення: 2.09.16).

Стаття присвячена порівняльному аналізу стратегій розвитку інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами в різних країнах світу. Автор робить спробу систематизації даних на основі факторів, що стимулюють формування нової освітньої політики щодо інвалідів, також визначає плюси й мінуси природного і законодавчого напрямів розвитку інклюзії.

53. **Моделі реалізації інклюзивного образования в современном мире** [Електронний ресурс] / Вольская О. В., Флотская Н. Ю., Буланова С. Ю., Усова З. М. // Современные проблемы науки и образования : [электрон. науч. журн.]. – Текст. дан. – Москва, 2014. – № 6. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=17065> (дата обращения: 2.09.16). – Загл. с экрана.

У статті розглянуто основні моделі реалізації інклюзивної освіти в європейських країнах, зокрема, Фінляндії, Швеції, Данії, Франції.

54. **Назарова, Н. М.** Инклюзивное обучение: историческая динамика и перспективы / Н. М. Назарова // Педагогика. – 2015. – № 9. – С. 55–63. – Библиогр.: 5 назв. – Текст статьи доступен в Интернете: <http://sevcbs.ru/main/wp-content/uploads/2016/02/statya-k-zhurnalu-Pedagogika-2015-----9.pdf> (дата обращения: 2.09.16).

Розглянуто періодизацію становлення й розвитку спільного (інклюзивного) навчання звичайних дітей і дітей з проблемами розвитку, які мають особливі освітні потреби. Виокремлено фактори, що впливають на

успішність інклюзивного навчання. Висвітлено перспективи розвитку цього освітнього феномена.

55. **Носенко, Ю.** Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті / Юлія Носенко, Жанна Матюх // Нова пед. думка. – 2015. – № 4. – С. 95–102. – Бібліогр.: 16 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2015_4_26 (дата звернення: 7.09.16).

Проаналізовано зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті. Виділено знакові ініціативи в рамках міжнародної співпраці європейських країн, висвітлено досвід реалізації ІКТ-підтримки навчання дітей з особливими потребами в деяких зарубіжних країнах (Ірландії, Фінляндії, Швеції, Шотландії).

56. **Право детей с ограниченными возможностями на образование: подход к инклюзивному образованию, основанный на соблюдении прав человека** : позиционный документ / ЮНИСЕФ. – [Б. м., 2012]. – 113 с. – Текст доступен в Интернете: http://www.unicef.org/ceecis/IEPositionPaper_RUSSIAN.pdf (дата обращения: 29.09.16).

У доповіді «Право дітей з обмеженими можливостями на освіту: підхід до інклюзивної освіти, заснований на дотриманні прав людини» запропоновано концептуальну основу розв'язання специфічних проблем, що перешкоджають інклюзії дітей з обмеженими можливостями в Центральній і Східній Європі та Співдружності Незалежних Держав (ЦСЄ/СНД). Надано інструменти забезпечення інклюзивної освіти для дітей з обмеженими можливостями, засновані на дотриманні прав людини та покликані служити практичним посібником з відстоювання інтересів і вироблення політики для урядів та інших партнерів ЮНІСЕФ у регіоні ЦСЄ/СНД, що займаються аналогічними проблемами. Подано зрозумілі варіанти стратегії забезпечення інклюзивної освіти для дітей з обмеженими можливостями з урахуванням загальносистемних підходів, розроблених з метою задоволення потреб усіх дітей.

57. **Развитие инклюзивного образования за рубежом и в России** [Электронный ресурс] : презентация // Инфоурок. – Текст. дан. – Смоленск, 2016. – Режим доступа: https://infourok.ru/prezentaciya_razvitie_inklyuzivnogo_obrazovaniya_za_rubezhom_i_v_rossii-377777.htm (дата обращения: 2.09.16). – Загл. с экрана.

58. **Сигал, Н. Г.** Реализация инклюзивного образования за рубежом / Сигал Наталья Германовна // Вестн. Челябин. гос. пед. ун-та / Челябин. гос. пед. ун-т. – Челябинск, 2013. – С. 97–103. – Библиогр.: 10 назв. – Текст статьи доступен в Интернете: <http://cyberleninka.ru/article/n/realizatsiya-inklyuzivnogo-obrazovaniya-za-rubezhom> (дата обращения: 2.09.16).

У статті подано аналітичний огляд зарубіжного досвіду реалізації концепції інклюзивної освіти. Автор ставить завдання визначити основні

механізми, що сприяють успішному й ефективному впровадженню цього процесу за кордоном.

59. **Софій, Н.** Нормативно-правове забезпечення діяльності асистентів учителів: міжнародний досвід / Наталія Софій // Управління освітою. – 2014. – № 1. – С. 23–27.

У статті розглянуто нормативно-правове забезпечення діяльності асистентів учителів із досвіду зарубіжних країн на основі прикладів, викладених у книжці «Асистент вчителя в інклюзивному класі: основні ролі та завдання», виданої в рамках проекту Всеукраїнського фонду «Крок за кроком».

60. **Токарук, Л.** Американська інклюзивна освіта педагогічної співпраці – українські реалії / Л. Токарук // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогіка / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2015. – № 2. – С. 76–79. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutshp_2015_2_20 (дата звернення: 2.09.16).

Висвітлено сучасні освітні шляхи американського інклюзивного колективного механізму «включення» учнів у повноцінний навчальний процес з метою подальшої професійної реалізації їх у самостійному житті.

61. **Токарук, Л.** Розвиток інклюзії в Україні за принципом європейського освітнього простору (італійський досвід) / Л. Токарук // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Педагогіка / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2015. – № 1. – С. 77–81. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutshp_2015_1_20 (дата звернення: 2.09.16).

Розглянуто питання інтеграції дітей з обмеженими можливостями в освітню систему Італії, що регламентується на законодавчому рівні з кінця 60-х років ХХ ст. Встановлено, що нормативно-правове забезпечення інклюзії в Італії ґрунтується на тріадному підході – поєднання соціального, схоластичного та реабілітаційного аспектів, а співпраця фахівців кожної із зазначених галузей здійснюється відповідно до законів Європейського Союзу. Визначено сучасний рівень розвитку інклюзивної освіти в Україні за новітніми європейськими принципами та італійським досвідом.

62. **Токарук, Л. С.** Тенденції розвитку системи інклюзивної освіти у країнах пострадянського простору / Л. С. Токарук // Професійна освіта: проблеми і перспективи : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України, Респ. вищ. навч. закл. «Кримський інженерно-педагогічний університет». – Київ ; Сімферополь, 2013. – Вип. 4. – С. 48–54. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2013_4_13 (дата звернення: 9.09.16).

Розглянуто актуальність побудови інклюзивної освіти в країнах пострадянського простору – Білорусі, Росії, Вірменії, Молдові, Азербайджані, Киргизії. На першій стадії впровадження інклюзивної освіти головна увага приділяється формуванню відповідного розуміння і відношення

суспільства до дітей із спеціальними освітніми потребами та реалізації їх права на освіту. Окреслено проблеми в освітній системі країн колишнього Радянського Союзу, зокрема, демографічні зміни (зумовлені переважно міграцією населення), недостатня увага сільській місцевості, брак кваліфікованих кадрів, зниження потенціалу освітньої системи, недостатнє фінансування, деградація будівель навчальних закладів.

63. **Федоренко, О.** У пошуках оптимальних шляхів упровадження інклюзивного навчання дітей із порушеннями слуху / Оксана Федоренко // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. – 2013. – № 2 – С. 41–43. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://csnukr.in.ua/arh/2013/2662013/266/41.pdf> (дата звернення: 31.08.16).

Розглянуто проблеми інклюзивного навчання в контексті соціальних, економічних і політичних тенденцій зарубіжних країн (Австралія, Данія, США та ін.). Визначено умови успішного впровадження інклюзивної освіти у Великобританії, Португалії та США. Серед причин неуспішної інклюзії однією з найважливіших зазначено відсутність зв'язку між інклюзивними і спеціальними освітніми закладами.

64. **Цивильська, Е. А.** Вивчення ставлення батьків дітей дошкільного віку до реалізації інклюзивної освіти в Росії / Е. А. Цивильська, Л. Д. Файзрахманова // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Психологічні науки / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 7. – С. 159–168 : табл. – Бібліогр.: 11 назв.

Досліджено на імперічному рівні ставлення батьків дошкільників до реалізації інклюзивної освіти в Росії. За результатами опитування батьків у 2014 р. і 2015 р. виявлено труднощі, що виникли в процесі запровадження інклюзивної освіти. Надано прогнози та рекомендації щодо розвитку інклюзивного навчання.